

C. Linnaei
anmärkning öfwer de
diuren, som sägas
kåmma neder utur
skyarna i...

Linné, Carl von,

1700-1829: 41 C K. Svenska
Vetenskapsakademiens
handlingar. Vol.1 (1740).

National Library
of Sweden

C. LINNÆI Med. Doct.

Utmärkning öfwer de Diuren, som sågas komma neder utur Sky- arna i Norrige.

DEn berättelse, som almän är i Norrige om et slags små Diur, som skola rågna neder utur Skyarna, hafwer föränlatit den lärda Wormius, at skrifwa en hel bok däröfwer, och bewisa, huru det kunde ske, genom sannolika skäl; OLAI WORMII Historia Animalis, quod in Norvegia e nubibus decidit & fata ac gramina, magno incolarum detrimento celerrime depascitur. Hafniæ 1653. 4:to p. 66. Ifrån hans tid har ingen naturkunnig förmåt gifwa tydeligare under rättelse åt den lärda werlden, om dese diurs natur; har altså jag welat härmed gifwa så mycken underrättelse, som jag wet, hålft så många hafwa frågat mig om dese diurs egenheter, den tiden jag wistades i Holland, Engeland och Frankrike, at dermed upmuntra mina Landsmän, som bo närmare åt fiällen, at på dem gifwa nogare aft.

Namnen på dese diuren äro:

Mus cauda abrupta, corpore fulvo nigro maculato.

Mus montanus. Scheff. Lappon. 346.

Mus Norvagicus. Wormii monograph. 6.

Mus Norvagicus, vulgo Leming. Worm. mus. 322.

Raj. quadr. 227.

Lemmus. Ol. Magni Septentr. l. 18. c. 20.

Swenska Ställmus, Sabelmus, Rödms.

Norska Låming, Låmmer, Låmmel.

Lapsta Lummick.

At förbigå Gesneri, Scaligeri, Ziegleri, Jonstons och andras namn, efter som deras beskrifningar äro tagne af dese upnåmdas.

Denna

Denna Mus är något mindre, än en råtta, eller så stor som en mulwad; är til färgen måst öfveralt brungul eller någorlunda brunaktig, under buken tämligen lius; hufvudet är framman til svart; öfver skuldrorna och länderna är musen också svart med mindre fläckar på sidorna strödda:

Ewansen är mycket hårt, luden, gul med svart blandat; Skapnaden på hufvudet är lik de andra mösen, med myxtacer; på hvarje fot har hon 5 flor. Stenen är ganfka hårt. Framtänderna äro två öfwan, och två nedan; inga betar; tre öreständer i hvarje käfa.

Denna bor rätt i Lapfka fjällen, och der ganfka ömnoqt. Då man reser där omkring, finner man själlan någon tufwa eller brink på marken, i hwilka ej et litet hål synes, så diupt som en finger eller $\frac{1}{2}$ quarter, men så widt, som alla 5 fingrarne hoplagde woro tryckte ned i jorden: Alla sådana hål grafwa dessa diuren åt sig; däck finner man själlan några af dem deruti wilstande.

De äro icke särdeles rädde, utan ställa såsom en hundwalp, om man kommer någorlunda nära, at gå dem förbi; wåga och wäl bita i kappen, om man sticker den åt dem, och fly icke gärna bårt.

Merendels hafwer jag hos dem funnit 5 til 6 ungar, fastän de hafwa 8 spånar, såsom andra mös.

Deras spis är gräs och Dienmåsa, som jag funnit uti dem jag upskurit; de idila til halfs, såsom andra mös, däck icke så fulkomligt, som hornslaget: göra altså kappentet förfång i des kajor, eller på des mat och husgeråd.

Efter kapparnas berättelse, löpa Dienarna efter dessa mösen när de få se dem, och det äfta långa trakten utur wågen och sluka dem uti sig; som däck är underligt, emedan deras maga tycks ej wåra skapad, at hafwa lust til föt.

Eljest finnes i fjällen et slags råfwar, som äro just samma slag som wåra, men til färgen hwita, och deras
fin

fin minst dyra bland råffkinnen, dem fället kallat Fjäl-
racker; de lefwa hela året i fjällen af sinå Endripor
(Cheruna Lappis) ock af dessa mös.

Lapparnas hundar, som äro så många som fället i
Kåjan, (ty hwar Lapp har sin hund, den honom lyder) lefwa
til en stor del af dessa mös, den dagen de gå wall med
Renarna; dock äta de sällan af dem mer än hufvudet.

Det aldramärkvärdigaste wid dessa diuren är de-
ras flygt; ty wid wis tid ästa 10 à 20 år emellan, fly de
ifrån fjällen skäcketals, i sådan myckenhet, at den al för-
undran öfvergår; då de i wisa trappar til tusendetal
gå ända fram efter hwar andra, så många, at deras
wäg blifwer et par finger diup, et eller tu quarter bred,
ock således på sidorna, andra dylika wägar, några alnar
ifrån hwar andra, alla rätt fram såsom en linea. På
wägen äta de up gräset ock rötterna der de gå fram; ock,
som mig är sagt, yngla de ästa på wägen, bärandes en
unga i munnen, ock den andra på ryggen. Deras wäg
är ifrån fjällen, men hwar de ära sig, wet jag icke,
dock gå de hos oss neder åt hafwet (Sinum Bothnicum)
fast de sällan komma fram, utan förskingras, förgås
ock dödas til största hopen på wägen.

Icke mindre salsam är deras wäg, som måste ligga
så ända fram, at de på intet sätt få lemna honom, e. gr.
Kommer någon menniska i deras sträf, så gå de icke utur
wägen, utan biuda til at gå emellan benen på densamma,
eller resa sig up på två fötter emot honom, bita i kappen
om man den sätter emot dem.

Finna de någon höstack på wägen, gå de icke om-
kring honom, utan med grafwande ock frätande arbeta
de sig wäg twärt igenom densamma. Ligger dem en stor
sten i wägen, den de icke kunna komma öfwer, så göra
de en half-cirkel omkring honom, dock så, at de taga sin
råta linea igen.

Möter dem någon snö, ehuru bred han ock är, biinda de til at summa öfwer honom efter sin linea, fast ginge den öfwer bredaste diametren; Möter dem någon båt på snön, fly de icke undan, utan söka at arbete sig up i båten, ock tvärt öfwer, på andra sidan kasta de sig i snön igen. Möter dem någon brusande färs, så frukta de icke för honom, allenast det går rätt fram, fast hwar ock en skulle sätta lifvet til deruti.

Fåll, som icke wetat hwar dese diuren be, hafwa trot, at de rågnat neder af himmelen; andra, at målnet dem tagit med sig från bärigen, ock at de således kommit neder; hwilket förantlåt Olaus Wormius at mycket bry sig om, huru han måtte det physice förklara, genom dylika händelser hos grodor ock andra diur, det dock ingen naturkunig kan tro denna tiden; men gifwes än i dag de, uti, ock strart wid Lappland, som tro, det målnen kunna taga bårt både Lapp ock Ren påresan i fjällen, ock at Lappen derföre är nödgad strart, när målnet omgifver honom, ligga stilla, på det målnet icke må föra honom bårt; men det hänger icke så tillammans; jag har sielf varit uppå fjällryggen, mer än en gång af måln omgifven. Isbärigen äro de högsta bland alla fjällen, ock sträcka sig längs åt dem, äfta 3 å 4 mil breda, på hwilka synas ingen grön fläck eller bart bärg, utan en ewig snö, så hög öfwer jorden, som de högste bärg; wägad öfweralt äfwan uppå, liksom wigar på watnet; denne snö är hård, så at man ogörligen kommer neder i honom, ock nästan såsom is. Man ser uti densamma, såsom uti isen, breda sprickor af frästen om winteren förorsakade; der solen badat på sidan af snön, ock watnet sakta begynt rinna tillsammans, förorsakas änteligen en liten bäck, hwaraf blifwer en springa i snöbärget perpendicular, eller bredare inunder, ofta så diup som sielfwa snön, til 15 å 30 famnar.

När Lappen får se wid horisonten en liten mörk målnfläck, wet han förut, at hwila, om han är på behagelig

geligit ställe, eller skynda sig dit han beqvåmligen sig lågra kan. Målnet kommer småningom lif som högre up, blifwer stadigt större och större, ånteligen intager det halfwa horisonten, och hafwer en blåst med sig, samt ånteligen så som en tiåck dimba innesluter fålkets och creaturen; de wåta partiklarne fasta sig på alla håren; det blifwer så dunkelt, at man med möda kan se händerna, sällan fötterna, och alt warder tyst, utan blåst; då man ropar, kan den icke höra, som står 9 alnar derifrån. Går man nu i denna tåkn, då man ej kan se swån på jorden, är lätt at råka någon springa af watnet giord, och der blifwa begrafwen; hwaraf är komit det talet, at målneu föra bårt Lapp och Xen, samt kasta dem ned för bårgen. Eljest kan målnet icke lyfta någon mer än en dimba; altså, och ej eller dessa möß, utan de aflas och södas, såsom andra diur i ställen, gå der ifrån på wisfa år, lifsom colonier. I forna tider, då dessa diur oförmodeligen öfvertåfte hela landet i de provinser, som ligga närmast til Lappland, blef fålkets bestört deröfwer, efter som de aldrig tilförene set dem, inbillandes sig, at de wore et syndas straf, omedelbart af Gud öfwer dem skickade, der före de och höllo bönedagar, såsom fordom stes hos oss i Lima stökn, så som prästen dersamastådes berättade för mig. Böner emot dem, och beswärjeter, som af de Påwisfa i Norrige blifwit fordom brukade, beskrifwer Wormius i åfwannämde bok.

På årrar och ångar om sammaren göra de fuller någon skada, men eljest icke något beshynnerligt ont; i husen skada de ingen ting. När dese mößen komma tågande, då spå Nærrlåningarne sig efter dem et gåd föråd på skinnwaror; ty biörnar, råshwar, mårdar, jårshwar och härmeliner plåga hoptals följa dem efter, af dem lesiwa, och således fangas. Skinnet skulle wara mycket wacker, mükt och behageligt til pålswärcke, em det icke wore så bräckeligt, at det med möda kunde dragas af diurets kråpp. Hwad som sägs om dessa m:ßens gift,

gift, det är mästa delen, om icke alt, en Fabel. At de icke förgifta watnet, eller besmitta luften med något gift, kan hwar förnuftig sinna. Det hundarne icke äta gärna mer än hufvudet, bevisar icke at de äro giftiga, ty katten äter icke gärna mer än hufvudet på råttan; men däraf följer icke, at råttan är förgiftig; ty Varro berättar, at råttor fördom göddes af Italienerne ock ätes; Mallhiolus säger, at de smaka wäl. *Marmota* eller *Mormeldiur* slaktas, rökas ock ätas.

Cricetus et slags möß i Tyringen, säger *Sebizius* wara läkre; *Tornar*, som äro af samma slagte, ätas på landet af bönderna. *Caniner*, som äro systonebarn med mößen, ätas med behag af *Holländare*, *Engelsmän* ock *Fransoser*, fast de almänt icke äro så smakelige för *Dyskar* ock *Swänskar*. *Zaren*, som är lika nära slägt med mößen, är begärlig för alla. Jag tror at intet fyrfotat diur är så förgiftigt, at det icke kan ätas, hwar på *Chineserne*, som äta alla slags diur, wisa prof. Jag wet skogs-Lappar, som för nöd skul ätit dese stälmöß. Wet däck, at wisä diurs köt är sundare til almänt bruk, än andras, såsom först *Jumenta*, sedan *Glires*, så *Armenta*, sist *Feræ*. Se mit *Systema Naturæ*; ock at *Mosis* lag, wid wal af ködmat, har sin stora grund i Naturen. Denna berättelsen har jag upfatt

1. At låta *Publicum* förstå hwaräst dese mößen bo ock bygga, på det man således hådan efter må weta hwar ifrån de komma, ock icke widare tro, at de genereras i skarna.

2. På det jag måtte upmuntra mina Landsmän, at mer tänka på dese diuren, ock, då de komma tågande, noga söka efter orsaken til deras resa, som säkert har sina naturliga orsaker, dem ingen bättre än wåra *Närrlänningar* kunna utfärskä; det ock hela den lärda werlden af oss åstundar, hos hwilka de endast finnas.

Fig. 4 Tab. VI har jag låntagit af *Wormio*, efter som den är tämelig god, ock jag ej funnat gifwa någon bättre.

Ha

Huru